

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

ADRESSE

"İdjtihad,, Constantinople

Téléph: St. 865

xxvième ANNÉE.

15 Décembre 1930

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 311

ABONEMAN:

Seneliği [24Nusha] Türki-
ye için 2 1/2, Âlâ kâğıd-
lısı 5 Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève.

Yirmi altıncı sene

15 Kânunievvel 1930

‘AMELİ RUHİYYAT

Maba'd

MEDHAL

Yeni 'ilmî inkişaf,tarihi devrlerin bida-yetindenberi insanların a'malini sevk ve idare eden sırrî ve hissî ilcalara taban ta-bana zıd iktisadî icabat doğurdu.

Her gün artan bu zıddiyyet,hali hazır-daki muvazenesizliğin derin sebeplerinden biridir. Devrimiz, vaktile dünyanın veç-he'i istikametini ta'yin eden irsî te'sirler ile, yeni 'ilmî keşfiyyatından sâdır olan icabat arasında irticac etmekde,mütereddid bu-lunmaktadır.

Meselâ, 'ırkları mütehevvirane müca-delelere sevk eden hirslar,rekabetler, kin-ler ile kavmlerden birinin zararı derhal bütün diğerlerini de mütezarrır edecek bir vaz'ivette bulunan bu kadar sıkı terabütü akvam [Interdependance des peuples] na-sıl te'lif olunabilir ?

Akvam arasında bu irtibatın,tesanüdü, yeni 'âlemin bir kanunu mertebesine i'lâ etmeye muvaffak olmamasının sebebi şu-dur, ki siyretin mü'tad muhyisi olan ya'ni insanın harekât ve sekenatının müvellid ve mübdî'i olan ihtiraslar,hissiyatlar, uzun bir mazi'nin mirasidırlar, halbuki iktisadî icabat daha dün vücud bulmuş bir şeydir ve insanları tahrik ve idare eden sebepler terazisinde henüz az ağır basmaktadır.

Kavmlerin hayatını alt üst eden büyük vak'aların tevellüdünü anlamak istenildiği vakit, sirri ve hissî kuvvetlerin 'akli kuv-vetlere hâkim olduğu da'ima derpiş olun-malıdır.

Bu vekayî'in sırf 'akli mantıkla vücade getirildiğini zan etmek insanı müdhiş kha-yallere, müdhiş serablara sevk eder.

Harbi Umumînin 'arefesinde, Almanya ve Fransa arasında bir muharebe vuku'u 'aklen gayrimümkün olduğundan 'azim mesarifi mucib istihzaratı askerîyyenin

fa'idəsiz olduğnu, Sorbonne darülfununun meşhur Profesörlerinden birile beraber iddi'a ettikleri vakit, "Pacifiste" ler, bu hayallerin kurbanı olmuşlardır.

Mavaka'lar bunlara isbat etdi,ki Profes-sörlerin âlimâne, mantıkları,Tarihi, henüz idare etmemekdedir. Tarihin veche'i isti-tikametini ta'yin eden hissî ve sırrî man-tıklar büsbütün başka kanunlara tabi'dir. Bu mantıkların tabi'et, ve mahiyetini, bu kitabda bildefe'at, şerh ve ta'yin etmek için vesileler zühur edecektir.

Sa'eti hazirenın tahrikât ve iğtişaatının da'vet ettiği mülâhazalar, bittabi' mu-şahidin zihnî i'tiyadlarına göre tahavvül eder. 'Âlimin nokta'i nazarları ile, iman-ı ufki tefekkürünü tahdid eden bir mü'mi-nin ve icabatı ruzimerrenin mas ve bel' ettiği ricali Devletin noktai nazarları aynı nokta'i nazarlar olamaz. Kezalik yalnız fırkasının menfa'atleriyle meşgul siyasi fırka mensublarının noktai nazarları dahi bun-lardan ayrı noktalar olmak labüddür.

Bu gün milletlerin ruhlarının âramını bu kadar derin bir surette ihlâl eden mes'ele-lerin menşe'lerini ve neticelerini görmek için bu mani'aların fevkine çıkmak ge-rekdir.

Bilgilerimizin hali hazırında,kadim icti-ma'i bünyanları sarsmış olan hercmec-lerden sonra, medeniyetlerin seyrine reh-berlik etmiş ve bu gün dahi rehberlik et-mekde bulunmuş olan Hukuk,Te'sisat, ba-khusus, dinî, siyasi ve ictima'i i'tikadlar hakkında ne fikirler edinilebilir ?

Böyle sü'allere kâfi bir cevap vermek cildler yazmayı istilzam eder. Fakat icti-ma'i hadiseler, fizikî hadiseler gibi, bütün giriftliklerine rağmen, bir çok esasî prin-cipe tabi'dirler; hususî vakı'alar bu prin-ciplerden sudur eder ve bunları kısa düs-turlar halinde ifade etmek mümkündür. Şu'unun] hakikî cevheri, hülâsası olan bu principi, ekseriya, uzun izahlardan

daha ziyade telkinkâr [Suggestif] dir, daha ziyade irşadkâr dır.

Bunun içindir, ki devrimizi bi âram eden mu'azzam vekayi'den istinbat olunan mü-lâhazaları bir def'a daha kısa fikirler halinde tekşif etmeye karar verdim.

Cihanı çok istikşaf etmiş ve laborato-ire ların sessizliği, sükût ve sükûnu içinde yeni hakiketler dahi taharri etmiş olan bir filosofun nazarları belki ba'zı mertebe alâ-ka, ba'zı mertebe cazibe arz edecektir.

Aldatıcı ihtiraslardan ve 'akim itham-lardan münezzeh olan bu nazarlar, bu gö-rüşler hali karartan ve istikbali pek meş-kük kılan sislerin açılmasına yardım ede-ceklerdir.

AMELÎ RÜHİYAT [*]

SIYASİ HAYAT

BİRİNCİ MEBHAS

I

HARBİN YARATDIĞI SİYASİ VE AHLÂKÎ BOZUKLUK

Cihanşumul istikararsızlık, harbin en ziyade göze çarpan neticelerindendir: müessesatın istikrarsızlığı, ittifakların istikrarsızlığı, mefkûrenin istikrarsızlığı.

Yalnız maddî Avrupa yı değil, ma'nevî Avrupayı da [ya'ni ahlâkî Avrupayı da] yeniden bina edebilmek gerektir. Çalışma zevkî, disiplin ve hissi vazife 'aleddevam za'ıfladığı halde ihtiraslar, kinler ve ihtiyaçlar büyümektedir.

Bütün eski ictimai, bünyanları cihan harbi sarsmış olduğundan kavimler deneyerek, a'malar gibi yoklayarak, yeni müesseseler [Institution lar] arıyorlar. Bunların bir düziye es-

[.]Bu kitabı Gustave Le Bon'un bu yolda ya'ni kısa ve özlü mülahazalardan müteşekkil olarak yazdığı kitabların üçüncüsüdür. Bunlardan birincisini bundan 17 sene evvel (Asrımızın Nususu Felsefesi) isimle Türkçeye tercüme ve neşr etmişdik, ikincisini 6 sene evvel (Dün ve Yarın) unvanile tercüme ve neşr etdik. Bu üç kitab hakikaten ictimai ve psikolocyai meselelerin heman kâffesi üzerine kâfi ve afiyet verici bir ziya tevcih etmiştir. AB. Dj.

ki müesseselere 'avdet etmeleri, galiba başka müessesatın mevcut olmamasındandır.

Harbden evvel müteşekkil Devletler müvazeneleri, mustekirdi; çünkü bunun teşekkülü için asırlarca çalışılmışdı. Sulhdan beri yaratılan sun'î müvazenetler paydâr değillerdir. Çünkü şen'iyetlere [ya'ni nefis ül emirlere] yabancı nazari principiilerden sadır olmaktadır.

Avrupa, aşikâr bir suretde, yeni siyasî grup-lar teşkiline doğru kitmekdedir, bu gruplar ne harbden evvelki grupların, ne de harbin teşkil ettiği grupların aynı olmayacaktır. (İtalya) . . (İngiltere) ye, Almanya.. İngiltere ve Rusya ya, Faansa.. Türkiye ye ve Polonyaya ve bal-kan Devletlerine doğru müteveccihdir. Bu yeni müvazeneleri paydâr ve sabit bir hale koymak için bir çok yeni mücadeleler zarurî olacaktır.

Mütevassıt münevver sınıfların mahv ol-maları, ve eski ecirler refaha mazhar olurken bu münevver sınıfların ecirlik haline mecburi avdetleri harbin en tehlikeli neticelerindendir.

Büyük harbin kurbanı olan askerlerin mik-darı ma'hundur. Harbin tahrib ettiği fikirle-rin ve itikadların mikdârı halâ mechul kal-maktadır.

Siyretimize istikamet veren ve fi'l ü hareket-de bulunmadan evvel fazla düşünmekden bizi müstağni kılan zihni i'tiyadlarımızın kısmen ziya'î ictimai müvazenesizliğin derin sebepleri arasında bulunur.

Bir cem'iyetin üzerine istinad ettiği fikir-ler yıkıldığı vakıt bu cem'iyet «anarchie» ha-line düşer ve kendisine yeni bir ictimai bünyan te'esisine müsa'id derecede kudretli diğer müdir fikirler bulunduğu güne kadar bu «anarchie» devam eder. Mefkûrenin her tebeddülü derin heremercileri tazammün ettiğiinden, bir mef-kûreden diğer bir mefkûreye geçmek, da'ima pek uzun sürer.

II

HÜKÜMETLERİN YENİ MÜŞKİLÂTI

Hakiket, insanların büyük ekseriyetince, i'tikad ettiği şey olduğundan [ya'ni insan için hakiket, hakiket olduğuna i'tikad ettiği şeylerden, ibaret olduğundan], insanları, ez-cümle i'tikadları ile idare etmelidir.

Zimamdarlar için en lüzumlu psikolacya bilgileri arasında mü'tena bir mevki'i hâ'iz olanlardan biri de, fikirleri kendi fikirlerinden başka olan insanların zihinlerine nüfuz etmek ve bu fikirlerle muhakeme etmek san'atıdır.

Politikanın vahim müşkilâtından biri de had-dı zatında khata olduğu halde kitle'nasın na-zarında doğru, 'ad olunan fikirlerle idarei hü-kümet etmek mecburiyetidir.

Vaktile, Devlet adamları pek sabit te'amüller, 'an'aneler üzerine istinad ederek hükümet idare ederlerdi. Bu gün halkın mütelevvin ve mütebeddil kana'atlarını ta'kib etmeye mecbur olduklarından, Devlet adamları, halk tarafından kabul edilebilen icthadlardan gayri icthadlar telkin etmemek ve kabili kabul olmayan icthadları ta'dil etmeye gayret etmek mecburiyetindedirler.

Bir memleket, hükümetini değiştirebilir, fakat siyasi an'aneleri hemen hemen hiç değişmez. **Convention** hükümeti bir çok noktalarda Louis xiv siyasetini ta'kib etdi. **Bolşevikler** dahi, şarkda Çarların siyasetini ihtimam ile ta'kib ediyorlar.

İnsanların harekât ve sekénatına hâkim ve sa'ik olması lâzım gelen 'akli te'sirlere çok kulak asmaksızın, insanları harekete getirecek hissiyatı fark ve temyiz etmeyi zimamdarlar bilmelidirler.

Hükümet şekli ne olursa olsun, da'ima bir

«Oligarchie» ye [ya'ni müteneffiz bir kaç zatın «fe'al ma yürid» liğine] münce olur. Bu «Oligarchie» büktimdarlı idarelerden daha paydar, Demokrat şifâr idarelerde daha az paydardır, daha seri'üzzevaldır.

Zimamdarlar, ne istediklerini ve neye muktedir olduklarını bilmelidirler; fakat hasımlarının da ne istediklerini ve neye muktedir olduklarını bilmeye mecburdurlar.

Aezin tecelli edeceği hududa aslâ yaklaşmamak için insan iktidarının sinorlarını iyi bilmelidir.

Vak'alar ekseriya Devlet adamlarının eseri olarak tahaddus eder; fakat vak'aların inkişafı önünde âciz kalırlar. Almanya alabildiğine tah-telbahr muharebeye karar verebilirdi veya ver-meyebilirdi; fakat bu harb bir kerre başladık-dan sonra Amerika'nın mudahalesini ister iste-mez da'vet ediyordu. İngiliz baş vekili, Polon-yahlara payitahtlarını muhasara eden bolşevik ordusile sulh etmeyi tavsiye ederek, sözü meşmû olduğu takdirde. Avrupa'nın bolşevik-ler tarafından isti'lâsını hazırlıyordu.

Diñleri, 'ırkları, lisanları muhtelif kavm-lerden mürekkeb memleketlerde kanlı dahili mücadelelere ancak müstebid bir idare mani' olabilir. Hiç bir zaman, Balkan akvâmı, Türk ha-kimiyetinden çıkdıktan sonra olduğu kadar yekdiğerini doğramamışlardır. Beş yüz sene bunların arasında sulh ve müsalemeti muha-faza etmeye ancak Türk haki miyyhti mutlakası muvaffak olmuşdu,

Bir tehlikenin önünde rüc'at etmenin kat'i neticesi bu tehlikeyi büyütme'dir.

Politikada doğmakda olan bir muhalif kuv-vete mukavemet etmemek, kendi kendisini bu kuvvetin nakabili mukavemet olduğunu görmeye mahkûm etme'dir. Her karnin

«Girondin» leri [*] bunun tecrübesini yapmışlardır. Bu ebedî kanun, bidayetde sulhperver olan Rusya inkılabını kanlı bir diktatörlüğe batmaya sevk etti.

Peygamber [Apôtre] lar, ancak peygamberlerle mu'araza etdiğinden, pişivalara ancak pişivalarla mukavemet ederek, galebe edilir.

Bir nazır iktidar mevki'ı haricinde aynı adam olmaz. Mevki'i iktidarda bizzarure umumî menafi' ile meşgul olur. Mevki'i iktidar haricinde yalnız şahsî menfa'atlerini his ve idrâk eder. Bu menfa'atlerin en esaslısı ise tekrar iktidar mevki'ine çıkmaktır.

Muhtelif fırkalara mensub siyasi rical arasında dostluk mümkündür. Aynı fırkanın adamları arasında ise hased, umumiyetle, dostluk tekevvününe müsaid olmayacak derecede fazla şiddetlidir.

Eğer diplomatik mesleki, muhtelif kavmlerin seciyeleriyle, ahvale göre, muhtemel aksülamelleri ve siyretleri üzerine mu'essirane te'sir icra vasıtaları hakkında ma'lumatdarlığı isbat edecek bir imtihan istilzam etseydi, şübhesiz, Avrupada, bu imtihanı muvaffakiyetle geçecek on kişi bulunmazdı.

Şu'un hakkında derin bir ittila', ekseriya fi'l ve icrayı felce uğrattır.[**] Kararlarının bütün avakıbını derbiş edecek kadar vasi' bir zekâyâ malik olan Devlet adamları pek az fi'l ve icrada bulunur.

[.] Fransa inkılâbı esnasında. Convention hükûmeti zamanında başlıca (Giront) meb'usları tarafından teşkil edilmiş fırka ve mensublarına verilen isimdir. (Montagnard) ların hasmı idiler, bunlarla olan mübarezelerinde mağlub ve hemen cümlesi (Echafaud) üzerinde ya'nî dar ağacında helâk oldular. A. D.

[**] «Cahil cesurolur» derler Shakspeare, (Hamlet)

Âlemde tefekkürdür eden bizleri korkak:

Her yaktığımız meş'elî tasmimü kararı

Bir sarsarı berfini tefekkür eder itfa.

dediririzmi?

A. D.

Ff'alinin bütün in'ikâslarını keşf etmeye kabiliyetli bir Devlet adamı, hasnının satranc tahtası üzerinde mer'i «pièce» lerin tebdili mevki'î emellerinden mutahassıl gayri mer'i muhtemelâtı okuyan bir satranc oyuncusuna benzetilebilir.

Siyasî ve ictimai hayat, ancak barışma ve uyuşma vasıtasıyla mümkün olduğundan i'tilâfa yanaşmamak meslegi usullerin en tehlikelisini teşkil eder.

Lâ'aletta'yn, bir hükûmet da'ima muhasım kuvvetlerle muhâtdır. Meharet uğraşmaya mecbur olmamak için bu kuvvetlere bir veçhe, bir istikamet vermektir. [*]

Bir hasımın icdiadları hakkında hakkaniyet ve insaf ile hüküm vermek politikada hemen hemen gayri mümkündür.

Devlet adamları, nutuklarında âkli mantıkî isti'mal ettiklerine eyi ediyorlar, fakat aslâ unutmamalıdır ki akvamı ekseriya sevk ve idare eden şey kitabların mantıklarına yabancı kalan ihtiraslar, i'tikadlar, menfa'atlardır.

Bir siyasi tehdid, şükuhunu muhafaza etmek için, mevki'î icraya konması anını, mümkün olduğu kadar çok te'cil etmelidir. [**]

Zaman kuvvetli hükûmetlere yardım eder; fakat za'if hükûmetlere yardım ettiği nadirdir.

Kavmlerin zimamdarlarının işleri yalnız dirileri sevk ve idare etmekden ibaret degildir, ölülerin fermanferma iradelerini de hisaba dahil etmeleri muktazidir.

[.] Da'ima, te'mini muhaleset, tenkili muhalefetten evlâdır demişizdir. A. D.

[**] Sultan Abdülhamid, Avrupa Devletlerine karşı Cihadı Mukaddes ilanı tehdidinde bulunur, fakat bu tehdidi fi'len i'ka' etmemek ve bu ika'ı aleddevam te'cil etmek fetanetini gösterirdi. A. D.

III

SIYASİ İ'TİKADLAR

Siyasi i'tikatlar ve dini i'tikadlar, aynı esasi psikolocya'ye malikdirler; aynı tarzda doğru ve intişar ederler.

Kavmlerin hayatlarına kâkim olan i'tikad ihtiyacı sırrısı bilinmezse, «Communisme» gibi ba'zı siyasi i'tikadların intişarı anlaşılabilir olur.

İlmî hakikatlar cihvzumul hakikatlardır; hakikat telakki olunan siyasi i'tikadlar 'aklın alelmu'tad idare etmediği ihtirasdan ve hissiyatdan sadır muvakkat kana'atları temsil eder.

Dinler artık ruhlar üzerine te'sir icra etmiyor görünmekle beraber bunların şevketleri «gayri şu'urî» hayatımızda mevki'ini muhafaza eder ve ef'alimizin sâ'iki olarak kalır. **Türkiye** ye karşı **İngilizler** ve **Amerikalılar** tarafından pek şedid bir surette izhar olunan kin, Salib ile Hilâl arasında asırlar görmüş mücadelatı ecdadiyyenin muammeriyeti nin temadisini temsil eder.

Bir siyasi i'tikad, ekseriya 'akli bir istinadı bulunmayan bir kelime-i şahadetden, bir «Amen-tî» den başka bir şey değildir. Tahsilsiz, cahil kimseler de bu nevi i'tikadın menş'ei hoşnudsızlıktır. Danişmend kimselerde ise gıhta ve hırsdır.

Bir siyasi i'tikad ne kadar tahribkâr olursa olsun her zaman kendisini mudafa'a etmek için, hırsları, kabiliyetlerinin hududunu tecavüz eden münevverler bulur.

Ba'zı siyasi i'tikadlar, bu i'tikadlara tema-

[1] Survivance, fazla'î mu'ammeriyet. devamı murmurmeriyet. sonraya kalma.

[2] Catilina, Roma a'yanındandır. A'yan 'aleyhinde tertib ettiği fesad, Çiçeron tarafından meydana çıkarılmış ve kılıc elinde olduğu halde ölmüştür. Vatanının harabesi üzerine kendi 'ümran ve refahını kurmak için her batılı hak gibi mudafa'a edenlere bu isim ile telmih olunur

men lâkayd fakat maksadlarının menfa'atına bu i'tikadları kullanabilmekten ümid var bir sürü nutuk perdazlar celp eder. Catilina [**] bu gün haytda olsaydı kendisini sindikalist, yahud bolşevist i'lân ederdi.

Aklen yanlış olmakla beraber insanları yekdiğerine mütesanid ve merbut kılan bir i'tikad, aklen doğru fakat onsuz akvâmın feyz ve refah hulamadığı tefekkür birliğini yaratmaktan âciz olan bir i'tikada politikada faikdir. Siyasi ve dini i'tikadların tarihi bu prinsipin nuru altında takdir olunmalı, bu prinsipin irşadi nurile, bu babda hüküm verilmelidir.

Dini, siyasi ve ictima'i mevhumlara bedel şe'niyet [Réalité] lerle idare edilen bir kavmir mevcudiyeti güce tasavvur olunur. Tarih bunun misalini zikr etmez.

Siyasi ve dini i'tikadların istihzar olunduğu hissî ve sırrî daire [Cycle] lere akl pek az nüfuz etdiğinden cahillerin ve âlimlerin kanaatları yekdiğerlerinden pek farklı bir kıymete malik değilmirler. [yani mu'takid'âlimin mu'tekid cahilden farkı pek azdır].

(Kremelin) sarayında emirlerini, bu emirleri kemali ta'zim ile telekki etmek için (Tours) da kongra halinde ictima' etmiş olan inkılâbçılara gönderen bolşevist diktatörlerin misali, her i'tikaddan kurtulmuş olduğunu zu'm eden isyancılar da bile nas [Dogme] lara teslimiyet arz etmek ihtiyacının ne kadar şedid olduğunu göstermeye yardım eder.

Muayyen bir dereceye vasil olur olmaz, sırrî [Mystique], dini yahud siyasi i'tikadlar ister istemez tahribkâr olur.

Kelender sözü

Tokadi zade Şekib Beyefendinin bu unvanlı nefis manzumesi gelecek nushada.